

- Kasser, Tim (2006): *Idő és fogyasztás*. Internet: <http://tudatosvasarlo.hu/cikkek/498> (letöltve: 2009.09.23.)
- Kucsera Csaba (2008): Megalapozott elmélet: egy módszertan fejlődéstörténete. *Szociológiai Szemle* 17(3): 92-108.
- Meleg Csilla (2006): *Az iskola időarcai*. Pécs: Dialóg Campus.
- Tahin Tamás – Jeges Sára – Lampekinga (2000): Iskolai végzettség és egészségi állapot. *Demográfia* 42(1): 70-93.
- Török Katalin (2006a): *A társadalom időbeosztásának kiszolgáltatott egyén – beszélgetés Dr. Vajda Zsuzsanna pszichológussal*. Internet: <http://tudatosvasarlo.hu/cikkek/396> (letöltve: 2009.09.23.)
- Török Katalin (2006b): *Idő és fogyasztás – beszélgetés Vörös Miklós szociológus- kultúranthropológussal*. Internet: <http://tudatosvasarlo.hu/cikkek/400> (letöltve: 2009.09.23.)

Jegyzetek

¹ Az interjúkat a PTE BTK pedagógia szakos hallgatói készítették a Bevezetés a pedagógiai kutatások módszereibe c. kurzus keretén belül.

A cigányság jelene és jövőképe – egy kutatás tükrében

A mai magyar társadalom legnagyobb és a diszkrimináció által leginkább veszélyeztetett csoportja a cigányság. Pontos adatok nehezen adhatók rólok, mivel közvetlen rákérdezés útján aligha lehet megállapítani, hogy ki cigány és ki nem. Bizonyos becslések szerint 1971-ben 320 ezer, 1994-ben pedig már 434 ezer roma élt hazánkban (Kemény – Janky – Lengyel 2004). Az említett adatokkal azonban ellentétes a 2001-es népszámlálás eredménye, mely szerint lélekszámuk 190 ezerre tehető¹. Többségük az észak-magyarországi és az észak-alföldi térségben él, ahol a valamilyen kisebbséghez tartozók 90%-a romának vallja magát. Magas az arányuk a dél-dunántúli régióban is, főleg Somogy megyében (9 440 fő) és Baranya megyében (8 852 fő), azonban Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéhez képest jóval kevesebb roma él ezekben a térségben². Ha Baranyát külön kiemeljük, elmondható az adatok alapján, hogy az itt élő 8 552 fő cigány kisebbséghez tartozó közül 5 591 fő községekben, 2 961 fő pedig városokban élt 2001-ben.

Összességében kijelenthető, hogy a cigány népesség elszórtan, kisebb-nagyobb csoportokban az ország minden településén megtalálható. Többnyire integrálódott a magyar társadalomba, de rendelkezik nyelvi, kulturális, antropológiai sajátosságokkal is. Etnikai dimenzióik mellett szociális problémáik, lakásviszonyaik, iskolázottsági mutatóik, munkaerőpiaci helyzetük reménytelensége jellemzi őket. Mindezek miatt is a velük szembeni előítéletek nagyon erősek.

A kutatás helyszínéről, Komlóról

Komló népességének alakulására és összetételére meghatározó jelentőségű volt a bányászat fejlődése. Az iparszerű széntermelés növekedésével egyre jelentősebb mennyiségű munkaerőre volt szükség. A bevándorlás két nagy szakasza közül a várossá nyilvánítást követő időszak volt a jelentősebb. A népesség nemcsak számszerűleg, de összetételében is jelentősen átalakult. Az '50-es években először főleg férfiak jöttek a városba, akik az építkezéseken, a bányában, vagy egyéb területen találtak munkát és csak később, a helyi viszonyokat megszokva, nemcsak az ország szinte minden részéből, de a határokon túlról is érkeztek betelepülők. Egy a '60-as években készült statisztika szerint a magyarok mellett jelentős számban éltek Komlón németek, cigányok, románok, horvátok, illetve kisebb számban jelen voltak a szlovák, a szerb és más közelebről meg nem határozott nemzetiségek képviselői is (*Komló város honlapja*). A komlói cigánysággal kapcsolatos 2001-es adatok az 1. táblázatban láthatóak:

Népesség összesen	Ebből a cigány (roma, beás, romani)			
	nemzetiséghez tartozók	kulturális érté- kekhez, hagyo- mányokhoz kö- tődő	anyanyelvűek	nyelvet családi, baráti körben használók
	<i>száma</i>			
27 081	419	406	319	279

Forrás: Népszámlálás 2001

A táblázat adatai szerint a komlói lakosság alig 1,5%-a vallja azt, hogy cigány nemzetiséghez tartozik, és még kevesebben vannak azok, akik anyanyelvüknek tekintik a cigány nyelvet valamelyikét³.

A cigány anyanyelvűek vagy cigány nyelvet beszélők alá sorolt népességszámok már csak azért is meglepőek, mert köztudott, hogy Baranyában elsősorban beás cigányok élnek, akik archaikus román nyelvet beszélnek. A mintegy 50-60 ezernyi magyarországi (dél-dunántúli) beás cigány hozzávetőleg 1/3-a él Baranyában. E kb. 20 ezerhez azonban még több ezer lovári (cigányul beszélő oláh-cigány) is hozzászámolható az 1990-es adatok szerint. A beások nagy része is ma már csak magyarul beszél, körülbelül fele-kétharmada. Ha a területi elhelyezkedésüket vizsgáljuk, elmondható, hogy a legelmaradottabb, leginkább lepusztultabb városrészekben laknak, nagyrészt panelekben, szoba-konyhás komfort nélküli szükséglakásokban és még mindig létező nyomortelepeken.

A kutatásról

Mint korábban említettem, nagyon nehéz pontos adatokkal szolgálni a cigányságról, éppen ezért érdemes több helyi kutatást végezni, melyek segítségével feltérképezhetővé válik a hazai cigányság helyzete. A Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának szociológia és társadalmi tanulmányok szakos hallgatói a Szociológia Tanszék segítségével végzett egy kutatást Komlón 2009. március végén és április elején, melynek célja a komlói cigányság jelenlegi életkörülményeinek és jövőbeli kilátásainak megismerése volt. A kutatás interjú módszerrel folyt: összesen 90, félig strukturált interjút készítettünk⁴. Helyszínül Komló cigányok által sűrűn lakott utcái szolgáltak, ahol személyesen az otthonukban kerestük fel az interjúalanyainkat. A válaszadók felkeresésében és a helyszínek kiválasztásában nagy segítségünkre volt a helyi Kisebbségi Önkormányzat, amelynek tagjai segítőköt biztosítottak a számunkra. Ők voltak azok, akik elkísértek minket kutatásunk helyszíneire, valamint segítettek bennünket interjúalanyaink felkeresésében is.

Előzetes hipotéziseink alapján a kutatás előtt úgy gondoltuk, hogy többségében – bár szüleiknél magasabb – alacsony iskolázottságú emberekkel fogunk találkozni. Azt feltételeztük, hogy nagyrészt munkanélküliek lesznek, akik jövőjüket ebből fakadóan kilátástalannak látják. Azonban hipotézisünk szerint azok, akik felismerik egyéni felelősségvállalásukat, optimistábban tekintenek a jövőbe, az egyéni felelősséget pedig a tanuláshoz, munkához való hozzáállás befolyásolhatja.

Kutatási eredményeink

A mintába 90 fő, 51 férfi és 39 nő került be. Korosztály szerint igyekeztünk középkorúakat, tehát 30 és 40 év közöttieket megkérdezni, de végül 27 30 év alatti, 34 31 és 40 év közötti és 29 41 év feletti személy válaszolt a kérdéseinkre⁵.

Az interjúkérdések alapvetően három nagy kérdésblokkra oszthatók: múlt, jelenre és jövőre. Azonban, mivel a kérdések több témát is boncolgattak, az eredmények ismertetését a család, iskolai és foglalkozási attitűdök, valamint az elégedettség témakörök szerint ismertettem.

Család

A cigány családok átlagos nagysága köztudottan magasabb, mint az országos átlag. Egy 2003-as országos vizsgálat is alátámasztja ezt az állítást, mely szerint a cigányok körében az átlagos családlétszám 4,64 fő, míg az országos átlag 2,57 (Kemény – Janky – Lengyel, 2004). Ennek a magas számnak több oka is lehet: egyrészt a cigányok körében gyakran előfordul, hogy több család osztozik egy háztartáson, másrészt az adatok magasabb gyermekszámot is tükröznek.

A komlói adatok azt mutatják, hogy a legtöbben vagy ketten (leginkább párjukkal, gyermekükkel), vagy négyen (főleg két gyerekkel, párjukkal vagy három gyerekkel egyedül) élnek egy háztartásban. Az átlagos háztartás nagysága 3,59 fő, azaz átlagosan, körülbelül 4-en élnek egy családban a vizsgálatba bekevert komlói cigányok körében. Az adatok arra engednek következtetni, hogy egyre ritkább a magas gyermekszámú háztartás azaz, egyre többen gondolnak a jövőre, így kevesebb gyermeket vállalnak⁶.

Az interjúkból kiderült, hogy a cigány nemzetiségű emberek körében nagyon fontos szerepet tölt be a család. Ennek ellenére a többség nem tervez gyermeket. Az ok mindenhol ugyan az:

„Egyelőre ilyen gazdasági helyzetben nem szeretnék gyereket... Normális ember azt csinálja, hogy megalapozza az egzisztenciát tanul és utána vállal gyermeket.”

(30 éves férfi)

Igyekeznek e szempontok szerint nevelni a gyermekeiket, hiszen a kérdezettek többsége úgy vélte, gyermeke jövője rajta, szülőn is múlik.

„Hát rajtam biztos, hogy nagyon sokban. Én, én inkább úgy kezdeném, hogy rajtam nagyon sok múlik, hogy én hogy állok ezekhez a dolgokhoz, és hogy vagyok képes őket, ugye patrónálni ahhoz, hogy tudjanak menni tanulni.”

(37 éves nő)

A mintába kerültek többsége egyetértett abban, hogy minden körülmény ellenére a gyermekek legfontosabb feladata a tanulás. Mindez arra enged következtetni, hogy kezdik felismerni, hogy a tanulás, az iskola lehet az az eszköz, amely által gyermekeik kiemelkedhetnek, szüleikénél magasabb életszínvonalon élhetnek.

„A gyerekeknek? Ismételni fogom önmagamat. Tanulni, tanulni, tanulni! És ha ez megvan, akkor szerintem olyan nagy probléma nem lehet.”

(39 éves férfi)

Iskolázottság

Kutatások bizonyítják, hogy a cigány emberek többsége alacsony iskolai végzettséggel, többségében 8 általánossal rendelkezik. Varga Aranka (2007) egy konferencia-előadásából kiderül, hogy bár a cigányság iskolázottsági szintje jelentősen változott 1971 és 2003 között, azonban a cigány és nem cigány népesség közötti távolság növekedésének trendje megmaradt. A kilencvenes évek jellemzője, hogy az általános iskolát 14 éves korban a teljes népesség 81%-a, a cigányok 31%-a végezte el. 15 éves korban a teljes népesség esetében ez az adat 90%, a cigányok esetében 44%. 16 éves korra szinte a teljes népesség (96%) megszerzi az alapfokú végzettséget, a cigány fiatalok esetén azonban ez az adat csak 63%. A háttérben álló okok között a késői iskolakezdés, a magas bukásarány áll, a következmények pedig a középfokon való előrehaladás esélycsökkenését jelentik.

A komlói eredmények azt mutatták, hogy a kérdezettek több mint fele nyolc általánossal rendelkezik. A többségnek azonban van mellette egy vagy akár több oklevele is különböző tanfolyamokról, melyeket már felnőtt fejjel végeztek el. Így a nők közül legtöbben varrónői, a férfiak közül pedig parkgondozói és kőműves-segédi végzettséget szereztek. Azonban ezekkel a végzettségekkel sem tudnak elhelyezkedni.⁷ Emellett többen említették azt, hogy az általános iskola elvégzése után elkezdtek a szakmunkásképzőt, de abbahagyták. Ennek okára több interjúalany is rámutatott:

„Azután... elkerültem... be az Angster Józsefbe, az 500-asba, azt ott én befejeztem, tízedikbe... nagyon sokat buliztam... körítés volt hozzá kemény... Pénz kellett... Azután... megláttam mindenféle dologba' a könnyű pénzszerzési lehetőséget. Azután a nyakánál fogtam... Azután... Ez ment, ment, ment, ment...”

(23 éves férfi)

„Elmentem sima nyolcba, tudod, aztán tudod elmentem az ipariba, de otthagytam. Fél év után, azt kész... Talán ott voltak a gyerekek a parkba, azt elmentem, össze-vissza mászkáltam, szökdöstem, meg ennyi.”

(31 éves férfi)

Az előző két idézet alapján elmondható, hogy a cigány férfiak esetében a kortárs csoportok, valamint a pénzszerzés játszotta a legfontosabb szerepet abban, hogy abbahagyták az iskolát. Valószínűleg a szabadság és az önálló élet vágya hajtotta őket, amikor így döntöttek. A nők esetében teljesen más indokok vezettek a tanulmányaik korai befejezéséhez:

„8 általános, meg egyet elkezdtem a szakközépből... (miért hagyta abba?) Hát magánélet miatt. Már nem a tanuláson járt az eszem.”

(44 éves nő)

„15 éves múltam, amikor teherbe estem, meg kellett szakítani a tanulmányaimat, és most tavaly... tavaly tettem le itt a Dankó Pista közösségi házban a hetet-nyolcat.”

(35 éves nő)

Ahogy az előző idézetek mutatják, a nők esetében a korai teherbeesés miatt kellett idő előtt abbahagyniuk az iskolát. Jóllehet, a statisztikai adatok szerint hazánkban a '80-as évek óta a felére csökkent a 20 éves kor alatti anyaság, azonban bizonyos társadalmi csoportokban, például a cigányok körében még mindig magas azon fiatal nők száma, akik túl korán vállalnak gyereket. Ennek oka több minden lehet. Gyukits György (2003) kutatásai szerint - mely kutatásokat az egyik budapesti szegénynegyedben végezte - a fiatal lányok arra használják fel születendő gyermeküket, hogy a családi környezetből kiszakadhassanak, valamint hogy a felnőtté válás útjára léphessenek. Ha ezt az okot elfogadjuk, akkor kijelenthető, hogy a cigány férfiakat és nőket azonos okok vezérik az iskola korai abbahagyására.

Mindezek után feltehető a kérdés, hogy gyermekeiknek ezt a jövőt szánják-e? Az interjúk eredményei azt mutatják, hogy nem, hiszen fontosnak tartják az iskolát mint a társadalmi ranglétrán való feljebbjutás eszközét. Minden kiskorú gyermeket nevelő szülő arról számolt be, hogy szeretné, ha gyermeke továbbtanulna, és megfelelő szakmát szerezne.

...először járja ki a nyolcat, azt mindenféleképpen. Menjen valamit, végezze el a többi sulit, ami így fontos, legyen egy szakmája neki a kezében.”
(25 éves nő)

Az interjúk során arra is rákérdeztünk, hogy a szülők milyen szakmát választanának gyermekeiknek. A válaszokból fény derült arra, hogy a mintába kerültek mely végzettségeket tartják versenyképesnek, megfelelően jövedelmezőnek ma Magyarországon. A következő ábra az eredményeket mutatja meg.⁸

1. ábra: Az interjúalanyok által versenyképesnek tartott szakmák

Az ábra kitűnően rámutat arra, hogy leginkább az informatikai, rendőri, és hentesi pályát szánják gyermeküknek a kérdezettek. Többen említették még azt is, hogy pékként, orvosként, vagy asztalosként tudják elképzelni gyermekeiket. Úgy gondolom, a kérdésre vannak, akik reálisan, vannak, akik kevésbé reálisan, inkább az álmaik alapján válaszoltak. Óriási előrelépésnek tekinthető azonban, hogy a szülők mindenképpen azt szeretnék, hogy gyermekeik szakmát szerezzenek.

Foglalkoztatottság

A többségében 8 általánossal rendelkező komlóiak álláskeresés szempontjából jelentős hátrányban vannak, mivel végzettség nélkül manapság már nehéz elhelyezkedni. Így nem meglepő, hogy a mintába kerültek többsége munkanélküli (segély(ek)ből él), és csak kevesen tudnak elhelyezkedni, de ők is csak rövid időre⁹. Ezzel ellentétben a szülők nagy részének volt munkája. Úgy vélem, ennek legfőbb oka, hogy a szülők többsége a szocialista rendszerben élt és dolgozott, ahol az iskolai végzettségtől függetlenül kötelező volt munkát vállalni.

Az alacsony munkavállalásnak csak egyik oka lehet az alacsony iskolai végzettség és a rendszerváltozás során bekövetkezett gazdasági változás. Véleményem szerint a munkához való hozzáállás is nagy szerepet játszik abban, hogy valaki talál-e munkát. Az interjúk erre is választ adnak, hiszen kiderül belőlük, hogy a komlói cigányok hogyan gondolkoznak arról, hogy mitől függ az, hogy valaki állást kapjon.

A mintába kerültek többsége szerint a végzettség, a megfelelő szakmával való rendelkezés a legfontosabb, és közel ugyanennyien hivatkoztak az etnikai hovatartozásra. Ez utóbbival kapcsolatban többen beszámoltak arról, hogy sok munkahelyen azért utasítják el őket, mert roma származásúak.

„Őszinte legyek?... Ha telefonon hívom fel őket, bemutatkozok, akkor azt mondják, hogy nyugodtan menjek, de ha bemegyek, rám néznek, ne haragudjon nincs felvétel.”
(42 éves nő)

Az etnikai alapú megkülönböztetés - az elmondottak szerint - előfordul a munkaadók körében Komlón. Kijelenthető tehát, hogy itt is megjelenik az előítélet a cigányokkal szemben, csakúgy, mint országszerte.

Többen beszámoltak arról is, hogy ahhoz, hogy munkájuk legyen, nem elég végzettséggel rendelkezni, szükség van olyan tulajdonságokra, mint az elszántság, kitartás, a folyamatos álláskereső, azaz, hogy milyen a személy munkához való hozzáállása. Ennek kialakításában pedig fontos szerepe van a családi szocializációnak is. A gyermekek környezete jelentős hatással bír a pályaválasztásra. Vizsgálatok bizonyítják, hogy több gyermek választja a szülei foglalkozását, ha nem is ugyanazt, de hasonló értékű és tevékenység-sémájút (Argyle 1982). Azonban nemcsak a pályaválasztásban, hanem a munkára való szocializációban is fontos szerepet játszanak a szülők. Mivel a komlói eredmények szerint a kérdezettek többsége nem dolgozik, úgy gondolom, hogy a családi szocializáció bizonyos mechanizmusai sem működhetek megfelelően, melynek következtében nagymértékűvé vált a munkanélküliség.

Mint ahogy korábban említettem, az eredmények ennek ellenére azt mutatják, hogy a szülők többségének volt munkahelye, és volt lehetősége dolgozni, mely a szocialista rendszerben kötelező is volt. A válaszadók elmondása szerint szüleik főleg segédmunkásként tudtak elhelyezkedni alacsony iskolai végzettségük miatt: többségében az apák bányászokként, az anyák takarítónőként vagy varrónőként dolgoztak. A megkérdezett komlói cigányok közül szinte mindenki úgy gondolta, hogy a szocializmusban nem volt nehéz munkát találni, és egytől-egyig mindenki a rendszerváltás előtti Magyarországot kívánta vissza. Mint ahogy a szülők által végzett - főleg az apák által végzett - foglalkozások mutatják, a komlói cigányság számára a bányák jelentették a legfőbb munkalehetőséget. A következő idézet is ezt mutatja:

„Én akkoriban bányász voltam, született bányászváros, szinte kötelező volt, aki nem volt bányász, az elszégyellhette magát. Hosszú éveken keresztül bányász voltam.”

(45 éves férfi)

A bányák bezárásával azonban rengeteg munkahely szűnt meg, melynek következtében sokan maradtak munka nélkül. Úgy gondolom, hogy a mai, nagyfokú állástalanság oka az lehet, hogy a mintába kerültek többsége a szülei által mutatott mintát követve hasonló foglalkozásokat választott. Azonban az ország gazdaságilag megváltozott a rendszerváltást követően, átalakult a foglalkozások struktúrája, az alacsony iskolai végzettségűek ellehetetlenedtek. Véleményem szerint a hazai cigányság körében még csak kevesen fedezték fel a továbbtanulás és a munkaerőpiacon való boldogulás közti összefüggést, és még csak most kezdenek alkalmazkodni a rendszerváltozás utáni gazdasági körülményekhez.

Elégedettség

A foglalkoztatottsági mutatók kedvezőtlenége miatt szinte egyértelmű, hogy a komlói cigányok elégedetlenek a jelenlegi életkörülményeikkel. Az elégedetlenség azonban nem csak a cigányok körében magas. Egy kutatás szerint (Sági 2002) a kelet-európai országok közül Magyarországon különösen magas azoknak az aránya, akik elégedetlenek életszínvonalukkal. Ez az elégedetlenség azonban nem jellemző az élet minden területére, leginkább az anyagiakkal kapcsolatos tényezőkkel és az egészségügyi állapotukkal elégedetlenek a hazai emberek.

A mintába kerültek többsége is az elégedetlenség okaként elsősorban az alacsony jövedelmet és a munkalehetőségek hiányát említették. Kevesebben voltak azok, akik a politikát vagy a jelenlegi lakókörnyezetüket hibáztatták a fennálló helyzet miatt. A válaszolók többsége szerint a legnagyobb problémájuk az, hogy máról-holnapra élnek, és sok esetben, ha a közüzemi számlákat kifizetik, ennivalóra már alig marad pénzüik.

„...a legalacsonyabb színvonalon vagyunk. Tehát tényleg hogy... úgy van, hogy amire kifizetnénk mindent, akkor nem marad semmire. Így van, amikor fizetünk, akkor abban a hónapban meghúzzuk a nadrágszíjat, ha nem fizetünk, akkor hónapról hónapra élünk.

Tehát ez, amit kapunk, ez nagyon kevés nekünk.

(40 éves nő)

Fontos kiemelni, hogy az elégedettség egy nagyon szubjektív fogalom, mely miatt az életszínvonal értékelése úgy gondolom, hogy személyiségfüggő. Véleményem szerint azoknak az interjúalanyoknak, akik elégedettségről számoltak be, a többiekétől eltérő a viszonyítási alapjuk.

„Elégedett vagyok, én nem akarok többet. Van hol lakjak, van fedél a fejem felett, van mit ennem, velem van a fiam, most kezdek úgy lelkeileg helyre jönni.”

(41 éves nő)

„Igen, igen, sőt néha azt mondom, hogy szégyen. Mert elmondhatom, hogy soha semmilyen közeli ismerősöm nem halt meg, és egészségügyi problémánk nincsen. Olyan, amihér, panaszkodni érdemes, olyan nincs. És én azt mondom, hogy anyagilag is. Nem azt mondom, hogy jól élünk, de elégedettek lehetünk magunkkal. Nem fázunk, nem ázunk, viszont több mindent megengedhetünk magunknak, mint az átlag ember. Semmit nem kapunk, nem is kaptunk, mindenért megdolgozunk.”

(40 éves nő)

Az idézetek mutatják, hogy vannak, akik azzal is elégedettek, hogy van hol lakniuk, vagy van mit enniük, vagy esetleg a családban minden rendben van. Tehát ők sem élnek sokkal jobban, mint azok a cigányok, akik elégedetlennek találták mostani helyzetüket, azonban teljesen másképp értékelik azokat a dolgokat, amikkel rendelkeznek.

Mivel a mintában az elégedetlenek voltak többségben, mindenképpen érdekes megvizsgálni, hogy ha nem érzik jól magukat a jelenlegi életszínvonalukon, akkor mit tesznek, és mit kellene tenni azért, hogy ez megváltozzon.

A kérdezettek többsége szerint több munkalehetőségre lenne szükség ahhoz, hogy elégedettnek mondhassák magukat. Sokan említették azt is, hogy a környékről való elköltözés vagy egy saját lakás (többségében önkormányzati lakásokban laknak) jelentene számukra megoldást. De voltak olyanok, akik egy autótól, magasabb bérektől és alacsonyabb áráktól, valamint a hiteltartozások megszűnésétől lennének elégedettek. Az életük jobbá válásának kapcsán a véleményeket a következő idézet jellemzi leginkább:

„...nem lennék gazdag, mert nem kell az a sok pénz, kicsit jobb legyen, hogy mindent... ne úgy legyen, hogy egy hónapban egyszer kapjunk pénzt, hanem be tudjuk osztani is. Mer azért a kevés... kap a párom is, hát az... nem sok pénzt... nevet... elmegy a fele a fizetésre.”

(29 éves nő)

Az említett igények egy része olyan, amelynek alakulásáról nem igazán ők döntenek, de vannak köztük olyanok is, melyekkel kapcsolatban csak ők érhetnek el változást. Ezért is fontos rámutatni arra, hogy kitől várják a helyzet megváltozását.

Ez a kérdés jelentősen megosztotta a mintába került egyéneket, mivel közel ugyanannyian voltak azok, akik szerint saját maguk és akik szerint a kormány, a politika tehet arról, hogy hogyan alakul az életük. Azok, akik úgy vélekedtek, hogy egyedül a kormány, a politikai vezetők képesek a helyzetükön változtatni, azt hangsúlyozták, hogy ha ők nem biztosítanak munkalehetőségeket, vagy

bizonyos szociális törvényekkel nem segítik a szegényebb rétegek elhelyezkedését, akkor ők maguk tehetetlenek.

„Hát az országban. Van munkahely? Nincs munkahely, hova menjen? Most biába, figyelj, akármit is tanulok ki, na most nekem a szakmám kőműves, hogy ha nem tudok abba a helyzetbe dolgozni, most biába.”

(40 éves férfi)

Akik viszont úgy vélekedtek, hogy saját magukon múlik, többségében azzal érveltek, hogy ha nem járnak folyamatosan munkát keresni, akkor sohasem lesz esélyük elhelyezkedni.

„Én úgy érzem, hogy igen, rajtam. Szóval rajtam is. Páromon is. Lesznek nagyon nehéz, nagyon rossz időszakok, tudom, az évek során, de mindketten ott vagyunk, oda állunk, és mindketten kölcsönösen kivesszük a részünket, akkor megoldjuk a feladatot, akkor nincs olyan akadály, amit nem bíránk legyőzni. Akár anyagi, akár lelki, akár más probléma.

Bármi adódhat.”

(29 éves férfi)

Az így gondolkozók többség úgy látta, hogy az egyetlen lehetőség a folyamatos munkakeresés (a kérdésre válaszolók több mint fele így nyilatkozott), míg voltak, akik úgy vélekedtek, hogy az egyetlen lehetőség a jelenlegi lakókörnyezetből való kikerülés lenne, és ennek eléréséért tesznek meg mindent. Közel ugyanennyien számoltak be arról, hogy Magyarországon nem találnak megfelelő munkahelyet, és csak a külföldi munkavállalás segítheti ki őket a jelenlegi reménytelen helyzetükből. Kevesen említették azt, hogy spórolnak vagy esetleg továbbképzik magukat.

Következtetések

A cigányokkal kapcsolatos eltérő adatok is azt mutatják, mennyire nehéz pontos népességbeli adatokat kapnunk erről a kisebbségről. Ezért fontosak az apróbb kutatások, melyek rávilágítanak egy-egy település cigány közösségének jellemzőire. A Pécsen tanuló, szociológia és társadalmi tanulmányos egyetemi diákok komlói kutatása, úgy vélem, sikeresen feltérképezte az ottani cigányság főbb családi, iskolai, foglalkoztatottsági, elégedettségi mutatóit, valamint e témakörök mentén jövőbeli kilátásaikat is.

Az eredményekből kiderült, hogy a komlóiak körében a család fontos szerepet tölt be. Az országos kutatásokkal szemben a kérdezettek körében az alacsony gyermekszámmal rendelkező háztartások voltak többségben. Ezt a jelenlegi gazdasági helyzettel, egyre romló anyagi körülményekkel magyarázták. Elismerték azt, hogy a gyermekek számára a legfontosabb feladat a tanulás, melynek hátterét a szülőknek kell biztosítani. Ez azonban komoly feladat, hi-

szén a szülők többsége alacsony iskolai végzettsége miatt a legtöbb munkahelyről kiszorul.

A kérdezettek iskolai adatai alapján elmondható, hogy több mint felük 8 általánost végzett, és egy olyan személy sem került be a mintába, aki felsőfokú végzettséggel rendelkezett volna. Szüleik adatai ennél elkésőbbek: a szülők többsége még az általános iskolát sem végezte el. Így elmondható, hogy valamelyest javultak az iskolázottsági mutatók, melyeket alátámaszt az is, hogy a kérdezettek fiatalok gyermekeinek többsége még tanul, és mindegyik legalább egy szakmunkásképző elvégzésére ösztönzi gyermekét. A kutatások azt mutatják, hogy szegénység és munkanélküliség vár azok többségére, akik csupán 8 általánost vagy kevesebbet végeznek el, így a cigányság társadalmi helyzetének megváltozásához az kellene, hogy a fiatalok többsége középfokú végzettséget szerezzen. Fontos lenne, hogy a cigányság felfedezze a tanulásban rejlő lehetőségeket. Ehhez persze szükség lenne arra, hogy az oktatási rendszer figyelembe vegye e személyek szocializációs különbségeit, és ezek alapján dolgozza ki az oktatás irányelveit, módszereit.

Mint ahogy fentebb említettem, az alacsony iskolai végzettségből adódóan a cigányok többsége állástalan országos szinten és Komlón is. A mintába kerültek kétharmada nem dolgozik, és több mint egynegyedük szociális segélyből tartja el a családját, szemben szüleikével, ahol közel 90%-os volt a foglalkoztatottság. Ennek okai többfélék lehetnek, véleményem szerint a legnagyobb probléma, hogy a szocialista rendszer által preferált foglalkozásokat sajátították el, melyek a rendszerváltozás után elértéktelenedtek, valamint a másfajta gazdasági berendezkedés átvétele a cigányok körében még nem történt meg. Erre mutat rá a következő idézet is:

„Mert nálunk volt egy szokás, egy talán egy hagyomány, hogy mi ugye ahogy kijártuk a 8 általánost, akkor csatlakoztunk az ősök szakmájához. Mentünk ki mi is dolgozni rétekre, erdőkre, bárhova, ahol ők dolgoztak.”

(39 éves férfi)

A fent említett adatok után nem meglepő, hogy többségében elégedetlennek bizonyultak jelenlegi élethelyzetükkel kapcsolatban a mintába került személyek, a munkalehetőségek hiányával, az állami politikával indokolták nehéz körülményeiket. Voltak olyanok is, akik felismerték, hogy nemcsak az államon múlik a helyzetük, hanem ők maguk is tudnak tenni azért, hogy megváltozzon a helyzetük¹⁰. E személyek optimistábban tekintenek a jövőbe. Így kijelenthető, hogy a komlói cigányság jövőképét nagyban befolyásolja felelősségvállalásuk, amit viszont a munkához, tanuláshoz való hozzáállással van szoros kapcsolatban. Úgy gondolom, ezért lenne fontos, hogy az egyéni felelősségvállalás elengedhetetlenségét széleskörűen felismerjék.

Véleményem és az eredmények szerint a rendszerváltozás utáni, gazdaságban végbement változások a hazai cigány népességet jelentősen érintették,

mint a nem cigányokat. Komlón ez még erőteljesebben megjelent, hiszen itt a legtöbb munkalehetőséget számukra a bányák biztosították, melyeket a megváltozott piaci körülményekhez igazodva sorra bezártak. Így összességében kijelenthető, hogy a cigányság helyzete hazánkban elkeserítő, hiszen a társadalom legszegényebb és leginkább kirekesztett csoportját képezik. Ahhoz, hogy változás következzen be, szükség van a szocializációs minták megváltozására, minimálisra kellene csökkenteni a kirekesztő mechanizmusoknak, és el kellene tűnnie az előítéletes gondolkodásnak. Maguknak a cigányoknak is át kellene gondolniuk a jelenlegi helyzetüket, és fel kellene ismerniük, hogy jövőjük nemcsak másokon múlhat. Azonban ez a kép - ha folytatódnak a jelenlegi tendenciák - csak utópia maradhat...

Irodalom

- Argyle, Michael (1982): Személyiség és munka. In Nagy Katalin (szerk.): *Szocializáció. Szöveggyűjtemény pályaválasztással foglalkozó pedagógusok, pszichológusok számára*. Budapest: OPI, 175-199.
- Gyukits György (2003): Gyermekvállalás a nagyvárosi szegénynegyedben élő fiatalok roma nők körében. *Szociológiai Szemle* 13 (2): 59-83.
- Kemény István – Janky Béla – Lengyel Gabriella (2004): *A magyarországi cigányság 1971-2003*. Budapest: Gondolat Kiadó
- Komló város honlapja. Internet: <http://www.komlo.hu> (letöltve: 2009. október 16.)
- Népszámlálás 2001. A nemzetiségi népesség száma településként – cigány. Internet: www.ncpszamlalas.hu/hun/kotetek/04/tabhun/tabl11/load11002.html (letöltve: 2009. október 16.)
- Sági Matild (2002): Elégedettség, jövedelmi feszültség. In Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György (szerk.): *Társadalmi R riport 2002*. Budapest: TÁRKI, 75-92.
- Varga Aranka (2007): *Cigány gyerekek az oktatásban – együttműködésre épülő inkluzív iskola*. Internet: www.btk.ptc.hu/tanszettek/romologia/dok/sal/Aranka_Varga%20-%20Gypsy%20children%20in%20the%20education.doc (letöltve: 2009. október 16.)

Jegyzetek

- ¹ Véleményem szerint ez is azt mutatja, hogy mennyire nehéz pontosan megadni a létszámukat.
- ² Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 25 612 fő vallotta magát romának 2001-ben.
- ³ E mögött valószínűleg az önazonosság megvallásától való félelem állhat.
- ⁴ Azért az interjúk módszert választottuk, mert úgy gondoltuk, hogy ezáltal mélyebb ismeretekhez juthatunk akár a kérdeztellel, akár a környezetével kapcsolatban.
- ⁵ Fontos megemlíteni, hogy interjúalanyaink etnikai hovatartozásával kapcsolatban nekünk kellett döntést hoznunk, így olyan személyeket kérdeztünk meg, akiket mi románoknak gondoltunk, de az interjú alatt rákérdeztünk arra is, hogy alanyaink milyen nemzetiségűnek vallják magukat.
- ⁶ Ezt támasztja alá az is, hogy a vizsgált családokban átlagosan két gyermeket nevelnek.
- ⁷ A mintába kerültek még így is iskolai végzettség szempontjából többet „elértek” mint szüleik. Az interjúkból kiderült, hogy a szülők többsége a 8 általánost sem végezte el, és egyik alany sem számolt be arról, hogy szülei érettségivel rendelkeztek volna.
- ⁸ A szakmák betűmérete arányos az említések számával.
- ⁹ A felvétel idején a megkérdezettek közül csak minden ötödik volt foglalkoztatott.
- ¹⁰ Ők kevésbé látták borúsán jövőjüket, mint azok, akik szerint saját sorsuk alakításába nem szólhatnak bele.

NÉMETH A. VIOLETTA

Láthatatlan falak árnyékában Antiszegregáció Pécsen

Az 1980-as évek végén és a 90-es évek elején Kelet- és Közép-Európában bekövetkezett társadalmi, gazdasági és politikai változások nyomán olyan folyamatok indultak meg a volt kommunista országok nagyobb városaiban, amelyek felkészületlenül érték a társadalmakat. Megindult a polarizálódás, erőteljesebbé vált a lakosság vagyoni differenciálódása. Ennek következtében a városokon belül felgyorsult a különböző társadalmi és vagyoni helyzetű csoportok térbeli elkülönülésének folyamata, megkezdődött, vagy sok helyen inkább tovább folytatódott és véglegessé vált egyes városrészek, lakóövezetek szociális és fizikai lepusztulása (Pörös 1997). Így alakultak ki a szegregált városi lakóterületek. A szegregálódó területeken élők alapvetően a szegényebb társadalmi réteghez tartoznak, és a szociálisan halmozottan hátrányos helyzetűek koncentrációja jóval meghaladja a város más részeire jellemző értékeket.

A Dél-Dunántúli régió központját, Pécs városát nézve mindez különösen jellemző folyamat. A rendszerváltozás utáni gazdasági változások, a korábbi nagyipari üzemek, bányák bezárása elindított egy olyan folyamatot, melynek következtében nagymértékben visszaesett a foglalkoztatottak száma. Szélesebb társadalmi réteg került peremhelyzetbe.

Az átalakulás vesztesévé leginkább a roma népesség vált, őket érintette leginkább a munkahelyek bezárása. Az érintett egyének kiesnek a társadalom működéséből, ami kirekesztődéshez vezet. Mindezek problémát jelentenek személyes, települési és országos szinten egyaránt. Marginalizálódott helyzetben a mobilizációs csatornák beszűkülnek. Sok esetben az érintett személyek iskolázatlanok, alapvető társadalmi, kulturális és politikai jogukat sem tudják gyakorolni. Ezek akut kirekesztődéshez vezetnek, mely a társadalom legszélére történő kiszorulást eredményez.

Az 1990-es évek konszenzuális politizálása vezetett a fenntartható városfejlődés elméletének elterjedéséhez a várospolitikában. Legfontosabb tevékenységének célkitűzése a regeneráció, mely átfogó, integrált szemléletmód és beavatkozás. Célja a városi problémák megoldása, a gazdasági, fizikai, társadalmi környezet feltételeinek tartós javítása. Ezek közül a társadalmi környezet regenerációja jelenti a legnagyobb kihívást (Egedy és Kovács 2005: 12).

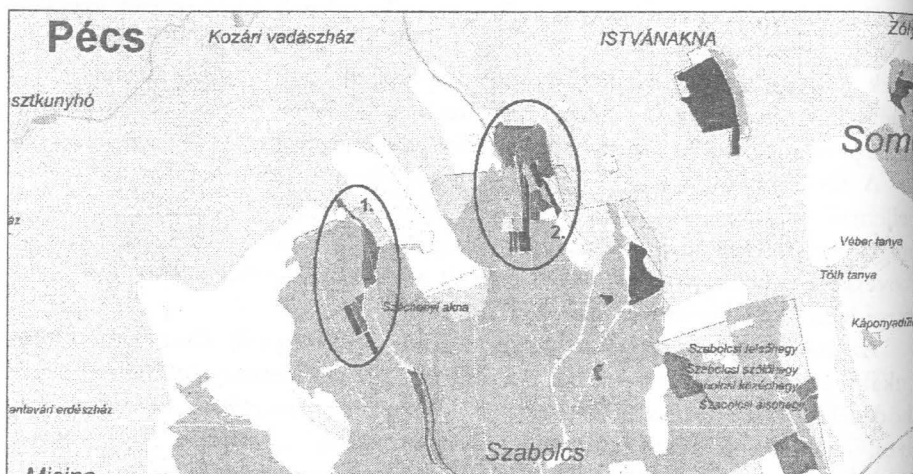
Az Integrált Városfejlesztési Stratégia¹ keretén belül 2008 júliusában készült el az Antiszegregációs Terv, melynek célja a teleszerű, szegregált lakókörnyezeti népesség társadalmi, gazdasági szempontú vizsgálata, és a feltárt problémák alapján pedig olyan cselekvési programok kidolgozása, amellyel ezek a gondok

felszámolhatók, vagy legalábbis csökkenthetővé válnak (*Integrált Városfejlesztési Stratégia. Antiszegregációs Terv. 3*).

A Városrehabilitációs Kézikönyv alapján azon területek nyilvánulnak szegregátumoknak, ahol a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül eléri, illetve meghaladja az 50 %-ot, továbbá a terület népességszáma 50 fő fölötti². Eszerint 5 szegregátum található Pécs területén:

- pécsbányai,
- szabolcsi,
- vágóhidkörnyéki,
- gyárvárosi északi,
- illetve a gyárvárosi déli.

1. ábra: A pécsbányai és a szabolcsi szegregátum

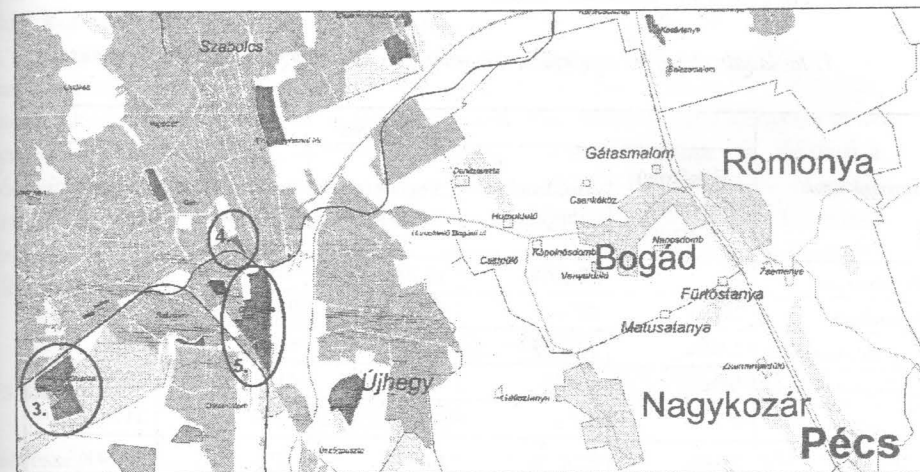

Forrás: Integrált városfejlesztési Stratégia. Antiszegregációs Terv

Továbbá megtalálhatóak még olyan területek is, melyek eleget tesznek a szegregációs mutató kritériumának, de alacsony népességszámuk³ miatt mégsem tekinthetők valódi szegregátumnak. Ide sorolható például *Somogy-Bányatelep*, és *István-akna*, ahol az ott élők majdnem fele nem rendelkezik állandó jövedelemmel, és iskolai végzettségüket tekintve maximum nyolc általánossal rendelkeznek – ezért nem nevezhetőek szegregátumoknak. Viszont szükséges a vizsgálatuk, és a beavatkozások megállapítása a további szegregálódás elkerülése érdekében. Előbbinél a helyi identitás igen magas, körülbelül 10 civil szervezet működik a város ezen területén. A legnagyobb problémát a munkanélküliség, és a fejletlen infrastruktúra jelenti. Ezekon felül ide tartozik még a *Rücker-akna*, ahol 36-an élnek. 11 lakás mindegyike alacsony komfortfokozatú⁴. Az aktív korúak 85%-a nem rendelkezik rendszeres munkajövedelemmel. A terület maga is elég

távol helyezkedik a város egészétől, emiatt infrastruktúrája minimális. Továbbá *Szabolcsfalu* és a *Káposztásvölgyi út* menti terület tartozik ide. Előbbi viszont abban az értelemben kivétel, hogy infrastrukturálisan fejlődik, az Instrument for Structural Policies for Pre-Accession (ISPA) keretében valósul meg a területen víz és szennyvízberuházás⁵. Legvégül a *Fűzes* területe az, amely szegregációval érintett területrés, de csupán 30 fő lakik itt. Azonban a fentebb felsorolt területektől abban különbözik, hogy infrastrukturálisan kiépített, magas a felsőfokú végzettségük aránya (7,7%), és magas a foglalkoztatottak aránya is, az aktív korúak majdnem felének van munkája.

2. ábra: A vágóhidkörnyéki és a két gyárvárosi szegregátum

Forrás: Integrált Városfejlesztési Stratégia. Antiszegregációs Terv

A város szegregációval érintett lakosságát tehát számos probléma sújtja, melyeket három fő problémakör köré lehet csoportosítani:

1. jelentős az oktatási szegregáció
2. a roma népességet jelentős mértékben sújtja a munkanélküliség
3. az egyes szegregátumok és szegregálódó területek számos infrastrukturális és társadalmi problémával küzdenek.

A szegregátumokról együttesen elmondható, hogy az ott élők *iskolázottsági szintje* nagyon alacsony, döntő többségüknek csupán nyolc általános iskolai végzettsége van. A pécsbányai és a gyárvárosi déli területeken egyáltalán nem található felsőfokú végzettségű. Egy terület van, ami a magas előfordulási aránnyal (10%) kitűnik, ez a Gyárváros, északi városrész. Ezen kívül az aktív korúak jelentős része munkanélküli, egyedüli bevételüket a szociális segélyek teszik ki. A *munkanélküliségi ráta* a vágóhidkörnyéki szegregátumnál kiemelkedően magas értéket adott, majdnem 60 %, ez az adat még a szegregátumokban mért átlagnál is 26 %-kal magasabb. A *foglalkoztatottak aránya* a gyárvárosi déli

szegregátumban messzemenően a legalacsonyabb, csupán 8%. Ezt követi a vágóhídkörnyéki peremterület, mindössze 15%-kal. A többi terülegrészen hasonlóan alakultak az arányok. A következő problémakört a magas számban előforduló *alacsony komfortfokozatú lakások* adják. Legtöbb a szabolcsi városrészen található.

Infrastrukturális ellátottságukat tekintve a vízszolgáltatás⁶ és közvilágítás teljesskörű mind az öt területen. Az érintett úthálózatokról általánosan elmondható, hogy azok több helyen alacsony színvonalúak⁷.

Mindegyik területen igen magas a *fiatalkorúak aránya*, ami több tényező hatására vezethető vissza. Szoros összefüggésben van a foglalkoztatottság arányával, és a végzettséggel. Ahol mindkettő aránya alacsony, ott megnő a gyermekvállalási kedv, tehát nő a fiatalkorúak száma.

1. táblázat: Az egyes szegregátumok jellemzése különböző indikátorok szerint

Szegregátumok	Indikátorok				
	Felsőfokú végzettségűek aránya	Munkanélküliségi ráta	Foglalkoztatottak aránya	Alacsony komfortfokozatú lakások aránya	Fiatalkorúak aránya
Pécsbányai	0%	27,60%	32,70%	55%	22%
Szabolcsi	2,80%	28%	32%	73%	31%
Vágóhídkörnyéki	2,10%	58,80%	15%	56%	27%
Gyárváros északi	10%	5,90%	32%	61%	19,70%
Gyárváros déli	0%	43%	8%	65%	34%
Átlagosan	2,98%	32,66%	23,94%	62%	26,74%

Forrás: Integrált Városfejlesztési Stratégia- Antiszegregációs Terv, saját szerkesztés

Kiemelten fontosnak tartom az *oktatási szegregáció* problémakörét, mely mind egyik peremhelyzetbe került területre egységesen vonatkozik. 2007-ben az integrált intézmények (14 db), tagintézményeivel együtt összesen 33 általános iskola működött a városban 9885 fővel, melyből 729 hátrányos helyzetű tanuló volt⁸. Ez 7,4%-a az összes tanulónak. Az egyik legfőbb probléma, hogy a peremterületeken élők ugyanazokba a körzetekbe íratják be gyermekeiket, így az érintett iskolákban kiemelkedően magas az arányuk. Például a Városközponti Óvoda, Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény – Felső Vámház Utcai Általános Iskolájában a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya 34%, ebbe a tagintézménybe járnak többnyire a vágóhídkörnyéki szegregátum diákjai. A Budai Városkapu Iskola – Csokonai Vitéz Mihály Általános Iskolában a halmozottan hátrányos helyzetű diákok aránya 36%, ez a tagintézmény fogadja a szabolcsi szegregátum diákjait. A Budai Városkapu Iskola – Szieberth Róbert Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény halmozottan hátrányos helyzetű diákjainak aránya 15%, amely a

pécsbányai, valamint a két gyárvárosi szegregátum diákjait is fogadja. A Budai Városkapu Iskola – Vasas-Somogy-Hird Óvoda és Általános Iskola halmozottan hátrányos helyzetű diákjainak aránya 16%, Vasas, Somogy, Hird településrészek diákjainak iskolája⁹ (*Integrált Városfejlesztési Stratégia. Antiszegregációs Terv: 40*). A továbbtanulási mutatók is eltérnek az átlagtól, ennek oka, hogy legtöbbjük vagy szakiskolában, vagy jellemzőbben inkább sehol nem tanul tovább. A fiatalok egy bizonyos hányada nagy valószínűséggel a munkanélküliek csoportját fogja erősíteni.

Nem állna fent a szegregáció ténye, ha a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek kortársaikkal közösen, egy intézményen belül vennének részt az oktatásban. Az esélyegyenlőség elérésének lehetősége a beiratkozási körzetek átalakításával, az intézményrendszerek átszervezésével jöhetne létre. Azok, akik adott körzetbe laknak ugyanabba az iskolába íratják be gyermekeiket. Viszont ha a szegregátum területét három körzetbe osztanák el, akkor a korábban egy iskolába összpontosuló gyermekek száma három iskolába oszlana el. A továbbtanulási kedv növekedését és a lemorzsolódás csökkenését eredményezné az olyan feltételek biztosítása, melyek között tanulási motivációjuk nő. Például a módszertani kultúra – tehetség gondozás, tanórán kívüli foglalkozás – megváltoztatása, továbbá az intézmények fizikai állagának, felszereltségének fejlesztésével, illetve a pedagógusok megfelelő motivációjával (pl. minőségibb bérezés) válhatna kivitelezhetővé.

Összegzés

Összességében az esélyegyenlőség megteremtéséhez széleskörű gondolkodásmód-váltás szükséges. Fel kell számolni a kirekesztést és megkülönböztetést, amihez a társadalmi tolerancia erősödésére lenne szükség. A többségi társadalom kevés bizalommal van a szegregált területeken élő polgárokkal szemben. Fontos lenne a magatartáskultúra emelése, vagyis az elfogadás tanítása, a felelősségtudat kiépítése.

Hatékonyabb lenne az Antiszegregációs Terv megvalósulása, ha a városban lakó polgárok jobban értenék az integráció jelentőségét, és az arra motiváltak szerepet kapnának benne. „*Közösségi érzés, büszkeség, kötődés a lakókörnyezet múltjához és jelenéhez csak akkor jöhet létre, ha a polgároknak valamilyen jellegű beleszólásuk van környezetük alakításába*” (Lukovich 2004: 205). Fontos lenne a partneri viszony kiépítése a terv megvalósítói és a célpopuláció között, például a megvalósítók elképzeléseit a célcsoport véleményéhez és igényeihez kell közelíteni.

A társadalmi tőke fontosságára is felhívja a figyelmet több tanulmány. Kifejezetten társadalmi erőforrásról beszélhetünk e tőke alapján, mely lehetővé teszi az emberek közötti együttműködést, ami elengedhetetlen feltétele a szegregáció elleni harcnak (Füzér 2005).

Másfelől véleményformálóként kell fellépnie a médianak is – mint pozitív szerepvállaló –, és intenzívebben hangsúlyoznia kellene az elért eredményeket.

Továbbá szakértők szélesebb körét (szociológus, közgazdász, mérnök, geológus, stb.) kell bevonni a hatékonyabb felmérés és az azt követő kivitelezés érdekében.

A civil szféra és a többségi társadalom bármely aktív tagjának bevonásával elképzelhetőnek tartom, hogy önkéntes munkával történjen bizonyos feladatok elvégzése¹⁰.

Az integráció kérdése az oktatási intézményekben is évek óta fennálló probléma, ami túlmutat Pécs városán. Véleményem szerint sem a többségi társadalom, sem a roma lakosság hozzáállása nem megfelelő a probléma hatékony kezeléséhez. Anyagi problémák, beilleszkedési zavarok jellemzik a helyzetet, mely önmagát gerjesztő körként jelenik meg. A perifériára szorult gyermekek lázadással, a normák be nem tartásával igyekeznek kompenzálni hátrányos helyzetüket.

„... napjaink kapitalizmusára jellemző a társadalom egy részének tartós, vagy végleges kirekesztődése a munkaerő-, és lakáspiacról, a társadalmi intézményekből” (Enyedi 2004: 97). Ha egy város sikeres akar lenni, nemcsak a környezetrombolással és az épített környezet károsodásának veszélyével, hanem a társadalmi leromlás fenyegetésével is szembe kell néznie. Hatékony szociálpolitika nélkül nincs környezetpolitika (Enyedi 2004: 97).

Elmondható, hogy a problémák kezelése egy együttműködésen alapuló integrált fejlődési modell alapján valósulhat meg. Egy részletesebb stratégia kidolgozása, átfogó szemléletmód, a partnerség kiépítése, és a lakosság bevonása lenne a legcélravezetőbb a szegregáció elleni küzdelemben. Egy átfogó városfejlesztési rendszerre van szükség, mely a társadalom minden dimenziójára kihat.

Irodalom

- Egedy Tamás és Kovács Zoltán (2005): A városrehabilitáció néhány elméleti kérdése. In Egedy Tamás (szerk.): *Városrehabilitáció és társadalom*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, 9-22.
- Enyedi György (2004): A magyar településfejlődés integrációs kihívásai az ezredfordulón. In Csizmady Adrienne és Husz Ildikó (szerk.): *Település- és városszociológia. Szöveggyűjtemény*. Budapest: Gondolat Kiadó, 90 – 97.
- Füzér Katalin (2005): A társadalmi tőke szerepe a városrehabilitációban. *Acta Sociologica* 1 (1): 5-17.
- Integrált Városfejlesztési Stratégia. Antiszegregációs Terv* (2008). Pécs: Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata. Internet: logoweb.peccs.hu/download/tajekoztatok/ivs/peccs_aszt.pdf (letöltve: 2009. október 05.)
- Lukovich Tamás (2004): Közösségi részvétel, közösségi tervezés. In Csizmady Adrienne és Husz Ildikó (szerk.): *Település- és városszociológia. Szöveggyűjtemény*. Budapest: Gondolat Kiadó, 182-206.
- Pécs ISPA - Kobéziós Alap projekt* (2004-2008). Internet: www.ispa-peccs.hu (letöltve: 2009. március 04.)

Pörös Béla (1997): *Városrészek rehabilitációja Pécs körzetében*. Internet: www.adata.hu/KozossagiAdattar/parolaar.nsf/274d67036bb315838525670c008147c9/41ca32a611ebafd5c12568860006d2cf?OpenDocument (letöltve: 2009. február 10.)

Városrehabilitáció 2007-2013-ban. Kézikönyv a városok számára (2007). Budapest: Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium, Területfejlesztési és Építészeti Szakállamtitkárság. Internet: www.nfu.hu/download/16908/Varosfejlesztesi%20kezikonyv.pdf (letöltve: 2008. október 05.)

Jegyzetek

- ¹ „Az integrált városfejlesztési stratégia egy fejlesztési szemléletű középtávú (7-8 év) dokumentum, melynek célja a területi alapú, területi szemléletű tervezés megszilárdítása a városokban, a városrészeire vonatkozó célok meghatározása, és azok középtávú megvalósítása” (*Városrehabilitáció 2007-2013-ban. Kézikönyv a városok számára*: 5).
- ² Szegregációs mutató kritériumai.
- ³ 50 fő alatti a népességszám.
- ⁴ Csupán a lakások 10%-ban található fürdőszoba.
- ⁵ „Az ISPA egy környezetvédelmi és közlekedési beruházásokat támogató program, melynek célja az Európai Unió környezetvédelmi irányelveinek végrehajtásához szükséges fejlesztések finanszírozása. A 'Pécs sérülékeny vízbázisának védelme és szennyvízhálózatának bővítése' elnevezésű ISPA támogatott projekt Pécs szennyvízhálózatának bővítését és a város vízbázisának védelmét célozta meg” (*Pécs ISPA – Kobéziós Alap projekt*).
- ⁶ Kivéve a gyárvárosi területet, ahol több ház nincs rákötte a hálózatra.
- ⁷ Legtöbb helyen csak zuzalékos.
- ⁸ Ebből a sajátos nevelési igényű tanulók száma 589 fő volt.
- ⁹ Az érintett intézmények lemorzsolódási aránya (3,2%), az országos átlag (2,1%) fölött van.
- ¹⁰ Infrastrukturális fejlesztésekben, például házfelújítás. Továbbá élelmiszer-, ruhagyűjtési akciók a rászorulókat részére. Ez csak egy-két kiragadott példa, de a civil szervezetek és a város többi polgára a segítségnyújtás széles skálájáról válogathat képességei szerint.